

HET VENNOOTSCHAPSRECHTELIJKE ASPECT VAN DE VOORSTELLEN VAN DE COMMISSIE VERDAM

door Prof. Mr. W. J. Slagter

De redactie van het M.A.B. heeft mij een bijdrage gevraagd over het vennootschapsrechtelijke aspect van de voorstellen van de Commissie „Herziening van het ondernemingsrecht”. Ik heb deze opdracht aldus opgevat, dat ik de juridische aspecten van alle voorstellen van de commissie zal bespreken met uitzondering van de voorstellen tot wijziging van de Wet op de Ondernemingsraden. Wegens plaatsgebrek moet ik echter een beschouwing over de voorstellen in hoofdstuk VIII over een structuurwijziging van de N.V. in de pen laten.

De jaarrekening

De voorstellen van de commissie met betrekking tot de jaarrekening zijn in het algemeen als bijzonder gelukkig te beschouwen. Zij komen in het kort hierop neer, dat het gebrekkige art. 42 W.v.K. vervangen wordt door een afzonderlijke wet op de jaarrekening van ondernemingen, mede toepasselijk op coöperatieve verenigingen en aanverwante samenwerkingsvormen; dat een veel verder gaande specificatie verlangd wordt van de posten uit de jaarrekening; dat niet alleen (zoals in het huidige art. 42 W.v.K.) een specificatie wordt verstrekt van de posten op de actiefzijde van de balans maar ook van die op de passiefzijde; dat iedere belanghebbende, die van oordeel is, dat de jaarrekening van een onderneming niet aan de wettelijke eisen voldoet, bij een in te stellen ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam een vordering kan instellen, strekkende tot het verkrijgen van een rechterlijk bevel de jaarrekening volgens de aanwijzingen in dit bevel („injunction”) in te richten; dat overtreding van dit rechterlijk bevel strafbaar zal zijn.

De commissie stelt voorop, dat een goede verslaggeving niet alleen in het belang is van de aandeelhouders, maar ook van obligatiehouders en andere crediteuren, het belegend publiek, potentiële leveranciers en afnemers, certificaathouders en werknemers (blz. 15, 17 en 33). Trouwens, de directie heeft zelf ook een groot belang bij een juiste en volledige verslaggeving: de décharge, die jaarlijks wordt verleend op de jaarstukken, strekt zich slechts uit tot datgene, wat is medegedeeld¹⁾ en openheid tegenover de aandeelhouders bevordert een juiste koersvorming, waardoor het gevaar, dat een N.V. overrompeld wordt door buitenstaanders, die tegen in feite te lage koers aandelen opkopen, verkleind wordt²⁾. De aan de directie toegekende macht heeft als correlaat een verantwoordingsplicht (blz. 24). Erkent men de juistheid van deze uitgangspunten, dan is de logische consequentie hiervan - die dan ook door vier leden van de commissie wordt getrokken (blz. 36-37) -, dat de jaarrekening niet alleen ter kennis moet komen van de aandeelhouders maar ook van het gehele publiek. De grote meerderheid wenst echter handhaving van de bestaande toestand, ruw gezegd hierop neerkomend, dat een open N.V. wel tot publicatie verplicht is en een besloten N.V. niet. De kring van N.V.'s, die tot publicatie verplicht zijn, wordt zelfs nog verkleind, doordat de waarde-

¹⁾ H.R. 20 juni 1924 N.J. 1924 blz. 1107.

²⁾ Zie hieromtrent Mr. G. H. A. Schut, Het overrompelingsgevaar als vennootschappelijk probleem, uitgave van de Nederlandse Participatie Mij N.V., 1964.

daling van het geld tot uitdrukking wordt gebracht in een verhoging van het in art. 42c W.v.K. genoemde bedrag van *f* 50.000,— tot *f* 250.000,—. Men kan daar tegenover stellen, dat een besloten N.V. geen beroep doet op de kapitaalmarkt en dat de overigen, die bij de publicatie van de jaarrekening van een besloten N.V. belang zouden hebben, zoals potentiële leveranciers en afnemers en de werknemers, in dezelfde positie verkeren als leveranciers, afnemers en werknemers van natuurlijke personen (w.o. begrepen vennootschappen onder firma), die evenmin inlichtingen behoeven te verstrekken omtrent hun financiële positie.

Bij de formulering van de eisen, waaraan een jaarrekening moet voldoen, bewandelt de commissie terecht een tussenweg (blz. 35), welke enerzijds de ondernemingen in alle duidelijkheid voorhoudt aan welke normen de verslaggeving moet voldoen, doch anderzijds voldoende speelruimte laat om de uitvoering aan te passen aan de omstandigheden van elke bedrijfstak. Overtuigend is ook het betoog (blz. 39-40), dat de voorkeur moet worden gegeven aan een „injunction” boven toezicht van een „vennootschapskamer”. Volgens de voorstellen van de commissie onderzoekt de ondernemingskamer alleen dan de jaarrekening van een onderneming, indien een belanghebbende zich over de inrichting daarvan beklaagt. Daarentegen zou een vennootschapskamer een groot apparaat vergen, omdat ambtshalve iedere jaarrekening aan een onderzoek zou worden onderworpen. In de „ondernemingskamer” van het Gerechtshof te Amsterdam zijn de voordelen van een onafhankelijk rechterlijk oordeel en die van deskundigheid met elkaar gecombineerd, doordat volgens het voorstel deze kamer zal zijn samengesteld uit drie raadsheren en twee deskundigen op het terrein van de bedrijfshuishoudkunde en de accountancy.

Onderstaand volgen nog enkele opmerkingen van ondergeschikte aard n.a.v. het uitgewerkte wetsvoorstel van de commissie, waarbij wegens plaatsgebrek achterwege moet blijven een beschouwing omtrent de juiste afbakening tussen de vaststelling van de winst en de bestemming van de winst.

Art. 6: het voorschrift, dat reserves afzonderlijk moeten worden vermeld, is alleen hanteerbaar, indien er zekerheid over bestaat, wat onder „reserves” moet worden verstaan. Men zal mogen aannemen, dat hieronder wèl begrepen is de agio-reserve, maar niet de voorzieningen tegen aanwijsbare concrete risico's en evenmin de voorzieningen tegen met zekerheid te verwachten toekomstige uitgaven (vgl. ook blz. 53).

Art. 6 en 7: in de toelichting op deze artikelen (blz. 53) schijnt een zekere tegenstelling te liggen, wanneer aldaar bezwaar wordt gemaakt tegen stille reserves, tegen afschrijvingen, die hoger zijn dan de technische en economische waardeachteruitgang. Daardoor is niet duidelijk, of de commissie alleen bezwaar heeft tegen het „stille” of tegen de reserve als zodanig. Uit de toelichting op art. 6 schijnt te kunnen worden afgeleid, dat tegen de forse afschrijving geen enkel bezwaar bestaat, indien men slechts het te veel afgeschreven bedrag apart opvoert; daarentegen zou uit de toelichting op art. 5 volgen, dat ook bij uitdrukkelijke vermelding een afschrijving tot op *f* 1,— onaanvaardbaar zou zijn. Of moet men ergens middenin de grens trekken? Nu de directies, die hun jaarrekening verkeerd inrichten, met een „injunction” bedreigd worden, is het voor de raadgevers van de directie, de accountants, wel van groot belang precies te weten, waar zij aan toe zijn.

Art. 12 lid 3: in de jaarrekening moeten ook gegevens worden opgenomen over

„ondernemingen, waarin door de deelneming rechtstreeks of middellijk (lees: middellijk) zeggenschap bestaat over meer dan de helft van het geplaatste kapitaal”. Beter is m.i.: „rechtstreeks en/of middellijk”, omdat zich ook het geval kan voordoen, dat onderneming A een meerderheidsbelang heeft in onderneming B, doordat A ten dele rechtstreeks aandelen heeft in onderneming B en ten dele aandelen in onderneming C, die op zijn beurt weer aandelen in onderneming B heeft.

Art. 17 lid 3 verklaart het bepaalde in de voorgaande leden van overeenkomstige toepassing op o.m. de coöperatieve vereniging. Leidt deze analogische toepassing niet tot moeilijkheden bij het bepaalde in lid 1 onder c (ingekochte aandelen) en d (opgave van de houders van prioriteitsaandelen en preferente aandelen)?

Art. 19 lid 1 onder c: waarom moeten wel gespecificeerd worden opgegeven schulden aan ondernemingen in welker kapitaal wordt deelgenomen, maar niet schulden aan ondernemingen, die in het kapitaal van de betrokken onderneming deelnemen? Hetzelfde spiegelbeeld mist men in art. 12 lid 4 („Het bedrag van de vorderingen ten laste van ondernemingen in welker kapitaal wordt deelgenomen, wordt vermeld”). Zie hieromtrent ook blz. 56.

Art. 19 lid 2: van grotere betekenis dan de opmerkingen over de voorgaande artikelen, is de opmerking, dat dit art. slechts voorschrijft, dat moet worden aangegeven, voor welke schulden zekerheid is gesteld en in welke vorm dit is geschied. Aannemende, dat met vorm slechts is bedoeld: pand, hypotheek, eigendomsoverdracht tot zekerheid, cessie tot zekerheid en eigendomsvoorbehoud, mist men node de bepaling, dat ook moet worden aangegeven, *welke activa* tot zekerheid zijn verbonden. Met name bij eigendomsoverdracht tot zekerheid ontmoet men vaak de misstand, dat activa, die juridisch niet meer aan de ondernemer toebehoren (b.v. tot zekerheid in eigendom overgedragen voorraden, inventaris, auto's enz.) nog rustig op de balans onder de activa worden opgenomen. Indien men bedenkt, dat *verkoop* van deze activa het misdrijf van verduistering zou opleveren, is *vermelding* van deze activa, zonder dat (eventueel in de toelichting) wordt aangegeven, dat deze fiduciair in eigendom zijn overgedragen, dan toch zeker een milde vorm van oplichting! Juist nu Nederland (nog) geen registerpandrecht kent, is het ter bescherming van schuldeisers (die beslaglegging overwegen) en mogelijke schuldeisers (potentiële leveranciers) van groot belang, dat op deze wijze de bezwaren, verbonden aan de heimelijke eigendomsoverdracht tot zekerheid³⁾ ten dele worden ondervangen.

Art. 20: zie omtrent het onderscheid tussen reserves en voorzieningen het commentaar bij art. 6 hiervoor. Is de schijnbare tegenstelling in de toelichting op blz. 57 aldus te verklaren, dat de voorzieningen op de balans moeten paraisseren en de *toevoeging* aan de voorzieningen op de resultatenrekening?

Art. 27: iedere belanghebbende, die van oordeel is, dat de jaarrekening van een onderneming niet in overeenstemming met de wettelijke eisen is ingericht, kan zich tot de ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam wenden. Er wordt echter niet gezegd, wie onder „belanghebbenden” zijn begrepen. Toegegeven, dat een limitatieve opsomming ongewenst is, zou het ter voorkoming van disputen hieromtrent wenselijk zijn een enuntiatieve opsomming op te nemen of in de toelichting bij wege van voorbeeld de meest voorkomende categorieën te vermelden.

³⁾ Zie hieromtrent H.R. 28 juni 1957 N.J. 1957/514 (Erba-Amsterdamsche Bank).

Aan te nemen valt, dat volgens de bedoeling van de commissie ook de werknemers onder de „belanghebbenden” zijn begrepen. Of is dit slechts het geval, indien er t.b.v. de werknemers een winstdelingsregeling bestaat? En hoe te denken over schuldeisers en potentiële leveranciers en afnemers?

Art. 29 lid 1: de rechtsvordering tot het verkrijgen van een rechterlijk bevel moet worden ingesteld binnen een termijn van zestig dagen *na* de vaststelling of goedkeuring van de jaarrekening. Hoe kan deze termijn worden berekend in het geval, dat genoemd is in art. 30 lid 2, namelijk, dat het bevel alleen betrekking heeft op één of meer *toekomstige* jaarrekeningen? Of wordt verondersteld, dat een verzoeker steeds zo ongeduldig is, dat hij zijn vordering nimmer zal willen beperken tot verbetering van toekomstige jaarrekeningen, doch steeds (mede) wijziging zal willen vragen van een reeds vastgestelde rekening - ook al behoeft de rechter hem ingevolge art. 30 lid 2 niet in die vordering te volgen -?

Art. 34 houdt o.m. in een wijziging van art. 42 W.v.K. Houdt men in gedachten, dat de Wet op de jaarrekening van ondernemingen een losse wet zal zijn naast het W.v.K., dan springt de wenselijkheid in het oog, die door de plaatsing van art. 34 in deze Wet verborgen blijft, om in art. 42 W.v.K. - bepalende, dat een jaarrekening moet worden opgemaakt - voor de eisen, waaraan deze jaarrekening moet voldoen (en die thans nog in het huidige art. 42 W.v.K. zijn opgenomen), een verwijzing op te nemen naar de Wet op de jaarrekening van ondernemingen.

Art. 36: de ondernemingskamer bij het gerechtshof te Amsterdam zal bestaan uit drie raadsheren, die tot de rechterlijke macht behoren, en twee deskundige leden. Deze beide laatsten heten „raad”. Ik vind dit een lelijk woord. Zijn „raden” geen „heren”? Wil men een onderscheid maken tussen de „raadsheren” en de beide deskundige leden, laat men dan niet een woord kiezen, dat meer doet denken aan het lichaam, dan aan de personen, die het lichaam samenstellen.

Het enquêterecht

De voorstellen van de commissie met betrekking tot het enquêterecht zijn eveneens in het algemeen bijzonder geslaagd te noemen. Zij komen in het kort hierop neer, dat in de eerste plaats de mogelijkheid om een verzoek in te dienen tot het houden van een enquête zeer verruimd wordt: de regeling is niet langer beperkt tot de N.V., maar zal ook toepasselijk zijn op de coöperatieve vereniging; niet langer slechts tot een N.V., die aandelen aan toonder toelaat, maar ook tot de N.V., die geen aandelen aan toonder toelaat; de minimum-grens van het bedrag, waarvoor de verzoekers aandeelhouders moeten zijn wordt verlaagd van $\frac{1}{5}$ van het geplaatste kapitaal tot $\frac{1}{10}$ of f 500.000,—; het recht komt niet alleen toe aan aandeelhouders maar ook aan certificaathouders; namens werknemers mag door de erkende centrale werknemersorganisaties het enquêterecht worden uitgeoefend⁴⁾; ook het openbaar ministerie mag vorderen, dat een enquête zal worden gehouden.

In de tweede plaats wordt niet langer volstaan met het schandpaal-effect (art. 54a W.v.K.: ter visie legging van het enquête-rapport), maar tevens de mogelijkheid geopend van meer moderne sancties: indien uit het enquête-rapport wanbeleid of een wantoestand blijkt, kan de rechter op verzoek van belanghebbenden of op vordering van het O.M. enige voorzieningen treffen: schorsing of vernietiging

⁴⁾ Zie hieromtrent mijn artikel in T.V.V.S. maart 1965 blz. 258-263.

van een besluit van een orgaan van de onderneming, schorsing en ontslag van bestuurders of commissarissen, tijdelijke aanstelling van bestuurders en commissarissen, tijdelijke voorziening tot afwijking van de akte van oprichting en - als ultimum remedium - ontbinding van de vennootschap. Van deze ruime bevoegdheden van de ondernemingskamer zal ook gebruik kunnen worden gemaakt - al zegt het rapport het niet - om een oplossing teweeg te brengen in de anders vaak onoplosbare moeilijkheden, die bij een 50-50% verhouding kunnen ontstaan⁵⁾. Zo kan één van de beide directeuren, die 50% van de aandelen bezit, door de ondernemingskamer worden ontslagen.

In de derde plaats worden enige verbeteringen in de procedure voorgesteld; o.a. worden alle geschillen m.b.t. het enquêterecht gecentraliseerd bij de ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam.

Erkent men de juistheid van de stelling, dat het van verantwoordelijkheidsgevoel van de werknemer kan getuigen, indien hij bij een verkeerde gang van zaken in de onderneming niet ontslag vraagt maar rechtens opkomt tegen fatale beslissingen of ontwikkelingen, dan zal men het met de commissie eens zijn (blz. 16), dat het toekennen van het enquêterecht aan een representatie van de werknemers verre de voorkeur verdient boven het invoeren van het wel verdedigde recht van werknemers om in beroep te komen tegen ingrijpende ondernemingsbeslissingen. Ernstige critiek kan men echter ook bij aanvaarding van dit uitgangspunt hebben op de wijze, waarop de commissie gemeend heeft tot een vertegenwoordiging van de werknemers in de betrokken onderneming te kunnen komen⁴⁾.

Het is hier slechts de plaats op enkele ondergeschikte punten de aandacht te vestigen.

Art. 53: onder erkenning, dat men de minimum-grens niet te laag mag stellen, omdat anders de ontwikkeling van de onderneming door querulanten kan worden geremd, moet worden opgemerkt, dat de grens ($\frac{1}{10}$ of f 500.000,—) nog steeds moeilijk zal kunnen worden bereikt. De (hogere) grens in het huidige W.v.K. is er één van de oorzaken van, dat de thans bestaande regeling van het enquêterecht vrijwel een dode letter is gebleven. Voorkomen moet worden, dat het nieuwe enquêterecht eveneens in de praktijk onhanteerbaar zou zijn, omdat de verspreide aandeelhouders niet in staat zijn hun krachten te bundelen. Zij zullen elkaar doorgaans op de aandeelhoudersvergadering moeten vinden. Daartoe kunnen zij zelf niet het initiatief nemen, omdat daarvoor dezelfde grens van $\frac{1}{10}$ van het geplaatste kapitaal geldt. Zou men trouwens in art. 43c W.v.K. (bijeeroepen van aandeelhoudersvergadering op verzoek van een aantal aandeelhouders) niet eveneens de tweede minimumgrens van f 500.000,— moeten toevoegen (blz. 81 en 83)?

Het enquêterecht zou ook toekomen aan de erkende centrale werknemersorganisaties „gehoord de ondernemingsraad”. De werknemersorganisatie zal dus eerst de ondernemingsraad moeten horen, voordat eerstgenoemde een enquête mag verzoeken. Hoe echter, indien er (ten onrechte) geen ondernemingsraad is (een geval, waarmee de commissie in art. 50k lid 2 - blz. 117 - wèl rekening houdt)?

Art. 54b lid 5: „De ondernemingskamer spreekt de ontbinding der vennootschap niet uit, wanneer het belang van de aandeelhouders of van degenen die in dienst der vennootschap zijn, zich daartegen verzet”. Er van uitgaande, dat aandeelhouders soms uiteenlopende belangen hebben, zal men dan moeten aannemen,

⁵⁾ Zie hieromtrent laatstelijk Mr. Dr. H. F. A. Völlmar, Het fifty-fifty-geval in de rechtspraak en in de praktijk, T.V.V.S. sept. 1964, blz. 81 e.v.

dat de ontbinding niet kan worden uitgesproken, zolang nog minstens één aandeelhouder belang heeft bij de voortzetting van de N.V., of zal - juist omgekeerd - de ontbinding reeds mogelijk zijn, indien het belang van 51% van de aandeelhouders zich niet tegen ontbinding verzet? Beide uiterste oplossingen zijn wellicht onwenselijk. Een versterkte meerderheid zou dan de voorkeur verdienen. Hetzelfde geldt voor de belangen van „degenen, die in dienst der vennootschap zijn” (dit is ruimer dan de elders - b.v. in art. 50f - gebruikte term „werknemers” en omvat mede de bestuurders).

Art. 54a W.v.K.: de mogelijkheid tot *ontslag* van bestuurders wordt gecompleteerd door de mogelijkheid, dat de ondernemingskamer tijdelijk een andere bestuurder *aanstelt*. Dit spiegelbeeld ontbreekt bij de toekenning van de bevoegdheid aan de ondernemingskamer om een besluit van een orgaan van de N.V. te *vernietigen*, namelijk een bevoegdheid van de rechter om een besluit te *nemen*. Men kan zich de aarzeling voorstellen, voordat men aan een rechter de bevoegdheid zou geven om niet alleen negatief maar ook positief in het ondernemingsbeleid - waarvoor hij geen verantwoordelijkheid draagt - in te grijpen. Anderzijds bedenke men, dat het van de toevallige formulering van een besluit afhangt, of vernietiging daarvan alleen stilstand bewerkt dan wel een actieve ombuiging van het ondernemingsbeleid. Vernietiging van b.v. een besluit om niet te doen betekent het bevel om wel te doen. Bezieet men de zaak aldus, dan is het niet alleen onbevredigend, dat de mate, waarin kan worden ingegrepen, afhangt van de toevallige formulering, maar ook, dat in vele gevallen door dit rechterlijk ingrijpen slechts een bevrozing van de toestand (een halt toeroepen aan een verkeerde ontwikkeling) mogelijk is, terwijl juist een ontdooiing gewenst zou zijn. De toekenning van de bevoegdheid van de ondernemingskamer om tijdelijke besluiten te nemen (die b.v. hun kracht zouden behouden tot de eerst volgende aandeelhoudersvergadering met een minimumtermijn van zes maanden) zou de mogelijkheid tot oplossing van 50-50%-moeilijkheden nog meer vergroten dan reeds thans volgens het ontwerp het geval is: ontslag van een directeur met 50% van de aandelen brengt onvoldoende baat, zolang de ontslagen directeur als aandeelhouder ieder nieuw besluit kan blokkeren.

Niet geheel duidelijk is de verhouding tussen de bevoegdheden van de ondernemingskamer volgens art. 54a van het ontwerp en die van de vergadering van aandeelhouders of van de raad van commissarissen. De vergelijking met de verhouding tussen de bevoegdheden van beide laatstbedoelde organen enerzijds en die van de curator in het faillissement van de N.V. anderzijds werkt niet verhelderend. De curator mag zelfstandig enige handelingen verrichten met terzijdestelling van de vroegere bevoegdheden van de andere organen van de N.V., zoals art. 38e W.v.K. (de curator is bevoegd alle nog niet gedane stortingen op de aandelen uit te schrijven) en art. 49a W.v.K. (aansprakelijkstelling van een bestuurder door de curator ondanks verleende décharge). Waar hem die uitsluitende bevoegdheid (of vetorecht: art. 45f W.v.K.: geen wijziging van de statuten zonder toestemming van de curator) niet is toegekend, behouden de organen van de N.V. de hun statutair of wettelijk toegekende bevoegdheden. Zo kan de curator de overeenkomst met de bestuurder niet opzeggen, omdat hij de N.V. niet kan beroven van het orgaan, dat haar wettelijk vertegenwoordigt⁶⁾.

⁶⁾ Van der Heijden-van der Grinten, Handboek voor de naamloze vennootschap, 1962, blz. 480-481 (no. 254.1); Völlmar, V.V.S. Band A blz. 167.

De vergelijking met de positie van de curator is niet verhelderend, omdat onaanneemelijk is, dat ondanks het rechterlijk bevel nog medewerking van de organen van de N.V. zou zijn vereist, ook al vermeldt het ontwerp niet uitdrukkelijk, dat in zoverre de bevoegdheden van de organen van de N.V. ter zijde zijn gesteld⁷⁾. Maar wèl rijst de vraag, in hoeverre deze organen van de N.V. door een later besluit de rechterlijke voorziening weer ongedaan kunnen maken. Mag een vergadering van aandeelhouders een door de ondernemingskamer ontslagen directeur weer herbenoemen tot directeur? Of komt een door de rechter ontslagen directeur nimmer meer voor herbenoeming in aanmerking? Moet ook hier niet een tijds-limiet worden opgenomen, evenals bij de tijdelijke aanstelling door de ondernemingskamer van bestuurders? Is de ondernemingskamer gebonden aan de regels betreffende de beëindiging van een arbeidsovereenkomst in het B.W.? En aan een langdurig arbeidscontract tussen de directeur en de N.V.? Bij een ander ingrijpen van de ondernemingskamer, nl. t.a.v. de jaarrekening, schrijft art. 30 lid 4 voor, dat de ondernemingskamer aan de bestuurders van de onderneming opdraagt een nieuwe jaarrekening op te maken. Daár blijft de bevoegdheid van de organen van de N.V. dus in beginsel onaangetast.

Wijzigingen van het vennootschapsrecht binnen de bestaande structuur.

De verdere wijzigingen van het vennootschapsrecht, die de commissie voorstelt naast die betreffende de jaarrekening en het enquêterecht, zijn (afgezien van de wijzigingen m.b.t. de Wet op de Ondernemingsraden, die hier onbesproken blijven) in twee delen verdeeld: de wijzigingen binnen de bestaande structuur, waarmee de grote meerderheid van de commissie zich kon verenigen en voorstellen tot een ingrijpende structuurwijziging van de N.V., die slechts gesteund worden door de kleinst mogelijke meerderheid van de commissie.

De belangrijkste wijzigingen van het vennootschapsrecht binnen de bestaande structuur, die de commissie voorstelt, zijn de volgende: een recht op inlichtingen voor de vergadering van aandeelhouders, tenzij het belang der vennootschap zich tegen het geven daarvan verzet (art. 43 lid 2; blz. 76); het toekennen van bevoegdheden aan certificaathouders (het bijeenroepen van een buitengewone vergadering van aandeelhouders; het bijwonen van deze vergaderingen en het woord voeren aldaar); een taakomschrijving voor de commissaris; de bepaling, dat bij een voorstel tot benoeming van een commissaris zijn andere functies (w.o. zijn andere commissariaten) moeten worden vermeld; en de bepaling, dat de statuten een leeftijdsgrens voor de commissaris moeten inhouden; zolang dit niet is geschied, geldt de wettelijke grens van 72 jaar.

Ook deze voorstellen verdienen in het algemeen te worden toegejuicht. Boven een voorschrift, dat het aantal commissariaten per persoon beperkt, zoals wel is voorgesteld, dient de voorkeur te worden gegeven aan het door de commissie gedane voorstel om te volstaan met het voorschrift, dat de andere functies van de kandidaat voor commissaris worden vermeld (blz. 79). Wil de commissaris de hem toegekende belangrijke taak naar behoren kunnen vervullen („De honorering is in overeenstemming met het belang van de functie”), dan dient hij noch zijn aandacht te zeer te versnipperen noch te oud te zijn. De commissie komt met een

⁷⁾ Vgl. H.R. 21 mei 1943 N.J. 1943/484 (tweede Koedoe-arrest): indien de rechter de winstvaststelling door de a.v.a. nietig verklaart, mag de rechter zelf de winst vaststellen, zonder dat daartoe eerst de organen van de N.V. worden geroepen.

gematigd voorstel: geen wettelijke maar een statutaire leeftijdsgrens (blz. 80) De bepaling, dat een wettelijke leeftijdsgrens van 72 jaar geldt, zolang niet statutair een andere grens is ingesteld, zal t.z.t. wel nopen tot een groot aantal statutenwijzigingen! Dit kan trouwens van het gehele complex van voorstellen van de commissie worden gezegd.

Slechts tegen één voorstel heb ik overwegend bezwaar: art. 50 lid 3 houdt volgens het voorstel in: „De commissarissen vervullen, binnen het raam van het algemeen belang, hun taak ten behoeve van het geheel der belangen van de vennootschap en van de met haar verbonden onderneming”. Wat is bedoeld met de woorden „binnen het raam van het algemeen belang”? Is het een herinnering aan het afgewezen voorstel van de „commissaris algemeen belang”? De voorstanders in de commissie willen niet zo ver gaan, dat bij tegenstrijdigheid tussen algemeen belang en vennootschapsbelang, het algemeen belang bij de commissarissen zou behoren te prevaleren (vgl. blz. 32); de bedoeling zou slechts zijn tot uitdrukking te brengen, dat de commissarissen bij de behartiging van de hun toevertrouwde belangen rekening dienen te houden met de rechtsorde en met de maatschappij, waarvan de vennootschap deel uitmaakt. Deze motivering klinkt bijzonder weinig overtuigend: wat hier voor de commissaris gesteld wordt, geldt voor iedere staatsburger, ook voor ieder ander orgaan van de naamloze vennootschap. De toevoeging is dus volmaakt overbodig. Men kan zich dan ook niet aan de indruk onttrekken, dat de voorstanders er een dieper gaande bedoeling mede hebben dan in de motivering tot uitdrukking wordt gebracht. De bezwaren van de tegenstanders van deze toevoeging worden in het geheel niet weerlegd (blz. 78-79 en blz. 120).

Het verschil van mening tussen voor- en tegenstanders kan worden herleid tot het verschil in uitgangspunt bij de algemene beschouwingen, dat de tegenstanders aldus weergeven (blz. 30): „De onderneming als economische doelorganisatie en de vakvereniging als sociale doelorganisatie zijn door deze ontwikkeling (bedoeld is, dat bij de ondernemer de sociale problematiek een zelfstandige plaats heeft gekregen, en dat de vakbondsleider meer begrip is gaan tonen voor de economische consequenties van zijn activiteit W. J. S.) op verheugende wijze naar elkaar toegegroeid. Maar de vakvereniging die in even sterke mate een economische als een sociale doelorganisatie zou worden, verloochent naar de mening van deze leden haar wezen en zal daardoor een proces van desintegratie gaan vertonen. De onderneming die in even sterke mate sociale doelorganisatie als economische doelorganisatie zou worden, zal in het economische krachtenveld waarin zij zich dient te ontplooiën geen stand kunnen houden”. Hierbij sluit ik mij volledig aan.

Binnen de bestaande structuur zou ik nog drie wijzigingen willen bepleiten, die door de commissie niet zijn genoemd. In de eerste plaats verdient het m.i. aanbeveling een voorkeursrecht voor bestaande aandeelhouders bij de uitgifte van nieuwe aandelen (claimrecht) in de wet op te nemen en het bestaan van dit recht niet afhankelijk te stellen van de toekenning hiervan in de statuten⁸⁾. Vgl. art. 50j uit het voorstel van de commissie (blz. 117). In de tweede plaats worde art. 44b lid 5 W.v.K. geschrapt; dit lid bepaalt, dat statutair het aantal stemmen per

⁸⁾ Vgl. H.R. 1 april 1949 N.J. 1949/465 (N.V. Doetinchemsche IJzergieterij); H.R. 4 jan. 1963 N.J. 1964/434 (N.V. W. A. Scholten's Aardappelmeeifabrieken) en mijn artikelen in T.V.V.S. juli/aug. 1964 blz. 49-50 en T.V.V.S. dec. 1964 blz. 168 e.v.

aandeelhouder tot zes kan worden beperkt, ongeacht diens aandelenbezit⁹⁾). En tenslotte zou het m.i. aanbeveling verdienen een wettelijke bepaling van dwingend recht op te nemen, voorschrijvende, dat eenmaal uitgegeven winstbewijzen steeds zullen kunnen worden afgekocht (b.v. voor een prijs, gelijk staande aan 20× het gemiddelde bedrag van de winstuitkeringen op deze winstbewijzen gedurende de laatste tien jaar)¹⁰⁾. Vgl. art. 18 van het ontwerp voor een Wet op de jaarrekening van ondernemingen (blz. 45). Een wettelijke voorziening tegen een herhaling van de constructie van De Korenschoof - een vierde wijzigingsvoorstel - is slechts dan niet nodig, indien men mag aannemen, dat de overeenkomst tussen de N.V. en de stichting tot overdracht van de onderneming der vennootschap aan de stichting, terwijl de N.V. geen zeggenschap in de stichting heeft, reeds naar huidig recht absoluut nietig is¹¹⁾). In het tegenovergestelde geval zou misschien de Korenschoofconstructie in aanzienlijke omvang worden nagevolgd door ondernemers, die willen pogen aan de dwingende voorschriften volgens de voorstellen van de commissie Verdam te ontkomen.

Structuurwijziging van de naamloze vennootschap

De plaatsruimte ontbreekt helaas om aandacht te schenken aan de voorstellen van de kleinst mogelijke meerderheid van de commissie m.b.t. een structuurwijziging van de naamloze vennootschap, zulks n.a.v. uitvoerige beschouwingen over de verhouding tussen de factoren kapitaal en arbeid in de onderneming. Deze voorstellen houden in om voor te schrijven, dat bij naamloze vennootschappen, wier aandelen ter beurse zijn genoteerd (zie voor een nadere omschrijving art. 50f, blz. 116) tot de verplichte organen behoort een raad van commissarissen, dat deze commissarissen een groot aantal bevoegdheden hebben, w.o. het benoemen van de directie en het vaststellen van de jaarrekening (zodat de aandeelhoudersvergadering slechts het recht behoudt om te beslissen over de bestemming van de door commissarissen vastgestelde winst: art. 50i), en dat in een raad van commissarissen van hoogstens vijf leden tenminste één werknemers-commissaris moet worden opgenomen en bij grotere raden twee.

Met terzijdelating van de vraag - die niet alleen vennootschapsrechtelijk is -, of het gewenst is het instituut van de werknemers-commissaris in te voeren, is op deze voorstellen van de kleinst mogelijke meerderheid van de commissie in ieder geval in drie opzichten critiek mogelijk: a) het is onjuist om de mogelijkheid van tussentijds ontslag aan een commissaris, die door zijn gedrag het vertrouwen heeft verloren, te beperken; b) er ontbreken waarborgen, dat de werknemers-commissaris wordt voorgedragen door representatieve organisaties van werknemers in de betrokken onderneming en dat de benoemde werknemers-commissaris representatief is voor de werknemers in de betrokken onderneming¹²⁾; c) wanneer de *vaststelling* van de winst bij uitsluiting wordt opgedragen aan de commissarissen en de *bestemming* van de winst aan de algemene vergadering van aandeelhouders, dan maakt deze nieuwe scheiding van bevoegdheden noodzakelijk, dat er eenstemmigheid bestaat over het onderscheid tussen winstvaststelling en winstbestemming. Deze eenstemmigheid ontbreekt. Zolang omtrent de grenslijn geen zekerheid

⁹⁾ T.V.V.S. dec. 1964 blz. 176.

¹⁰⁾ T.V.V.S. jan. 1965 blz. 197.

¹¹⁾ Prof. Mr. W. C. L. van der Grinten, De Naamloze Vennootschap, jan. 1961, blz. 173 e.v.

¹²⁾ Zie hieromtrent mijn artikel in T.V.V.S. maart 1965 blz. 258-263.

bestaat, is het voorstel niet praktisch uitvoerbaar. Ik moet wegens plaatsgebrek met het noemen van deze bezwaren volstaan en verdere toelichting achterwege laten.

Hier, evenals bij de andere voorstellen van de commissie, moet gestreefd worden naar een oplossing, die zowel rechtvaardig als doelmatig is. De commissie is zich deze doeleinden zeer wel bewust geweest (zie b.v. blz. 29 en blz. 108). Men kan zeggen, dat de commissie in vele opzichten beide doeleinden - waar zij parallel liepen - heeft bereikt, en - waar zij in een tegengestelde richting wijzen - tot een gelukkig compromis heeft verenigd.